

Niepokoje średniowiecza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

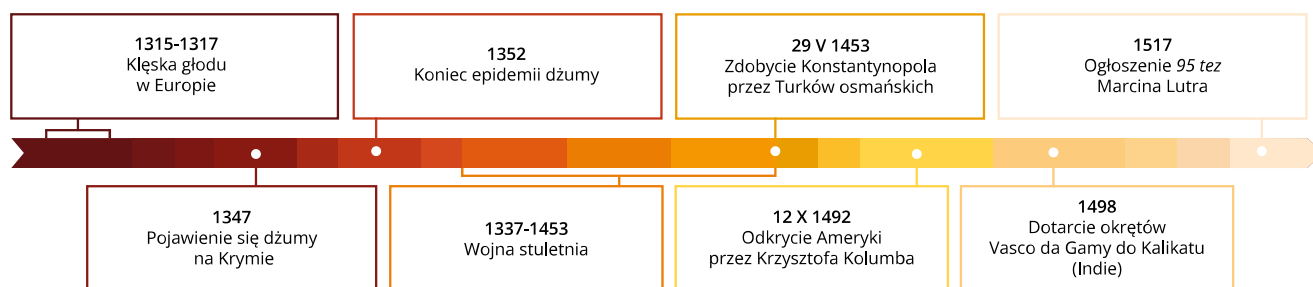

Niepokoje średniowiecza

Biskup i rycerz. La Danse macabre, Guy Marchant, 1486, Paryż.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Średniowiecze nie było epoką bardziej niż inne naznaczoną wojnami i nieszczęściami o wymiarze społecznym. Później, aż po II wojnę światową, Stary Kontynent pogrążony był w walkach wewnętrznych, których ani nie było mniej, ani nie były mniej krwawe. Jest jednak wyjątek – wydarzenie, które trudno porównać z późniejszymi nieszczęściami – w połowie XIV w. czarna śmierć.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

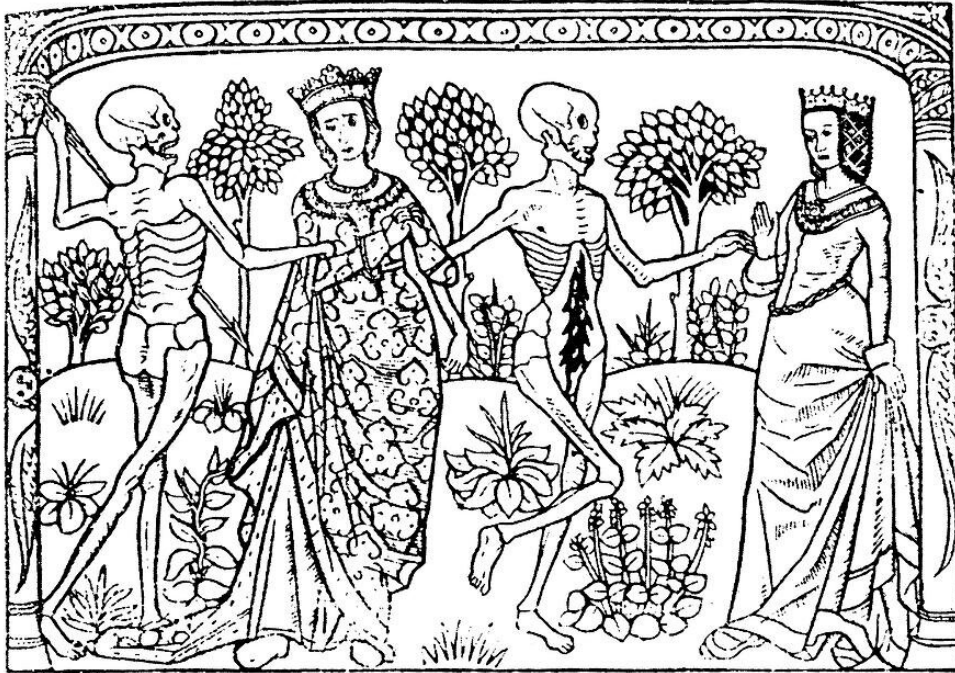
- Wskażesz i scharakteryzujesz największy niepokój czasów średniowiecza.
- Wyjaśnisz, jakie motywy były najbardziej powszechne w mentalności człowieka z średniowiecza.

- Opiszysz wpływ epidemii Czarnej Śmierci na kulturę późnośredniowiecznej Europy.

Przeczytaj

Niepokoje średniowiecza

Potworna epidemia dżumy ogarnęła niemal cały kontynent europejski i zabiła mniej więcej 1/3 jego mieszkańców. W kulturze późnego średniowiecza motyw umierania zaczął występować z niebywałą siłą. Wielką popularność zdobywały literackie i plastyczne wizje *danse macabre* – **tańca śmierci**, porywającej wszystkich bez wyjątku, niezważającej na pozycję społeczną i status materialny umierających. Dodatkowemu wzmocnieniu uległ **kult** Męki Pańskiej, której poświęcono w sztuce późnośredniowiecznej wiele celowo makabrycznych obrazów i rzeźb; była ona także tematem publicznych przedstawień, zwanych **misteriami**.

Taniec śmierci i kobiet, rycina z druku wydane nakładem paryskiego wydawcy Guy Marchanta w 1486 roku. Wyjaśnij, jakie przesłanie niosły ze sobą przedstawienia tańca śmierci.

Źródło: dostępny w internecie: granger.com, tylko do użytku edukacyjnego.

Rozprzestrzenianie się dżumy w XIV wieku (kolor zielony – obszar wolny od epidemii). Dla orientacji zaznaczono dzisiejsze granice państw. Wskaż, skąd przybyła i w jaki sposób rozprzestrzeniła się dżuma w Europie.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie Roger_Zenner, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Zjawiska kulturowe związane z epidemią czarnej śmierci można uznać za apogeum trwającego przez niemal całe średniowiecze zainteresowania pozagrobowym losem duszy ludzkiej. Duchowni w swym nauczaniu podkreślali marność życia doczesnego i konieczność zapewnienia sobie wiecznej szczęśliwości w raju. Niepewność jutra, wysoka śmiertelność niemowląt, liczne i częste zagrożenia popychały człowieka średniowiecza – znacznie mocniej niż człowieka współczesnego – ku refleksji [eschatologicznej](#). Stąd gwałtowne nawrócenia i spektakularne pokuty wielkich grzeszników, bogate nadania na rzecz instytucji kościelnych czy też powszechna praktyka umartwiania się. Lęk przed piekłem i wiecznym potępieniem stanowił ważny element mentalności średniowiecznej. Teologia łacińskiego Zachodu wyszła naprzeciw tym obawom: w XII w. pojawił się pogląd, że ci, którzy zmarli, nie mając

Dante Alighieri według fresku z 1465 r. w katedrze florenckiej: w lewą rękę poeta trzyma księgę Boskiej Komedii, a prawą wskazuje na wejście do piekła. W tle widać opisaną w poemacie siedmiostopniową górę czyśćca, na której szczycie znajduje się raj. Z prawej strony obrazu przedstawiono rodzinne miasto Dantego – Florencję. Wyjaśnij, dlaczego tak dużym przełomem były

żadnego grzechu śmiertelnego na sumieniu, lżejsze grzechy mogą odpokutować już po śmierci – w czyścicu. Idea czyścica dawała nadzieję, że ktoś, kto umarł nagle, bez szansy na spowiedź i ostatnie namaszczenie, może po jakimś czasie dostąpić życia wiecznego. Wizja trójdzielnych zaświatów chrześcijańskich, na które składały się piekło, czyściec i raj, została utrwalona we wspaniałym poemacie Dantego Alighieri *Boska Komedia*, napisanym po włosku w pierwszej połowie XIV wieku.

narodziny wiary w czyściec. Jakie niosło to ze sobą konsekwencje?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Koniec średniowiecza

Obleżenie Konstantynopola – , ilustracja Jeana Chartiera. Trwało ono od 2 kwietnia do 29 maja 1453 roku. Zdobyć miasta przez wojska Imperium Osmańskiego oraz śmierć ostatniego cesarza bizantyjskiego Konstantyna XI pociągnęły za sobą ostateczny upadek Cesarstwa wschodniorzymskiego. Opisz, w jaki sposób bronili się mieszkańcy Konstantynopola.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Początki i końce wielkich epok w dziejach można traktować jako efekty dość długich procesów – okresów będących cezurami, czyli momentami przełomowymi, trwale odmieniającymi oblicze cywilizacji. Początek średniowiecza przypada na okres wędrówki ludów, trwający od IV do VI wieku. Rok 476 – data upadku cesarstwa zachodniego – jest tylko próbą uchwycenia symbolicznego momentu, od którego nie było już na Zachodzie możliwości odbudowania politycznych ram świata starożytnego. Podobnie jest z końcem średniowiecza: wyznaczają go co najmniej trzy wielkie procesy mocno rozciągnięte w czasie.

Pierwszy z nich to **rozwój humanizmu**, filozofii stawiającej człowieka i jego sprawy w centrum wszechświata. Prądy humanistyczne zaczęły się rozpowszechniać

wśród włoskich uczonych i artystów już w XIV wieku. W następnym stuleciu Italia stała się widownią najpełniejszego od początku średniowiecza renesansu kultury antycznej. Po upadku Konstantynopola, zdobytego w 1453 r. przez Turków, do Włoch uciekła znaczna grupa wykształconych Greków z bezcennymi rękopisami. Społeczeństwa zachodniej Europy zaczęły stopniowo coraz lepiej poznawać grecką część spuścizny antycznej. Na przełomie XV i XVI w. odrodzenie ogarnęło cały Stary Kontynent.

Przybycie Vasco da Gamy do Calicute w 1498 roku.

Źródło: Roque Gameiro, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Drugim zjawiskiem wyznaczającym zmierzch średniowiecza było odkrywanie Nowego Świata i związane z tym **poszerzenie horyzontów geograficznych Europejczyków**. Od lat 20. XV w. Portugalczycy podejmowali trud wypraw oceanicznych. W 1498 r. Vasco da Gama opłynął Afrykę i dopłynął do Indii. Sześć lat wcześniej Krzysztof Kolumb, włoski kapitan w służbie hiszpańskiej, płynąc przez Atlantyk na zachód, dotarł do lądu, który uważał za wschodni brzeg Indii. Państwa europejskie rozpoczęły światową ekspansję, a Stary Kontynent zaczął gwałtownie zmieniać swoje oblicze. Pozyskiwanie kolonii otworzyło Hiszpanii i Portugalii, a także Anglii oraz Francji drogę do budowy potęgi politycznej znacznie przekraczającej możliwości władców średniowiecznych.

Wreszcie trzeci proces to **rozłam w Kościele katolickim**, zwany reformacją. Szczególne znaczenie miał ruch husycki na początku XV w., który stworzył własne wyznanie wiary. Dopiero jednak reformacja w pierwszej połowie XVI w. doprowadziła do trwałego i nieodwracalnego rozbicia organizacyjnej jedności wspólnoty katolickiej, likwidując tym samym jedną z najbardziej zasadniczych cech łacińskiej cywilizacji średniowiecza.

Koniec średniowiecza wyznaczają więc trzy symboliczne daty: upadek Konstantynopola w 1453 r., odkrycie Ameryki w 1492 r. i wystąpienie Marcina Lutra w 1517 r. Można

Drzwi kościoła zamkowego w Wittenberdze, na których Marcin Luter miał przybić swoje tezy. Luter, ogłaszając swoje koncepcje, chciał doprowadzić do reformy Kościoła rzymskokatolickiego. Cel ten jednak nie został osiągnięty i doszło do powstania nowej gałęzi chrześcijaństwa – protestantyzmu.

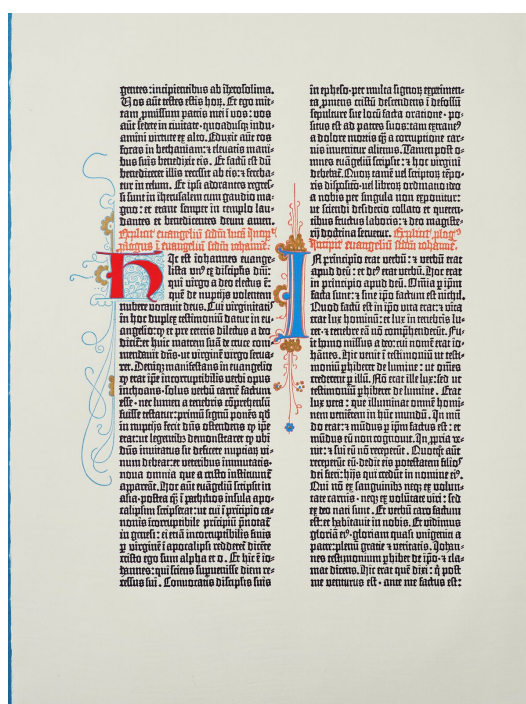
Źródło: A.Savin, Wikimedia Commons, tylko do użytku niekomercyjnego.

do nich dodać jeszcze jedną, chyba najsilniej związaną z dziejami kultury: w 1455 r. ukazała się pierwsza w Europie książka drukowana – Biblia, wydana przez Jana Gutenberga z Norymbergi.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DazuGk3JO>

Film opowiadający o końcu średniowiecza.

Strona z Biblii w wydaniu Jana Gutenberga.

Zastanów się, która z przedstawionych cezur końcowych średniowiecza przemawia do ciebie najbardziej.

Uzasadnij swój wybór.

Źródło: Kreuzschnabel, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

eschatologia

(od gr. *éschatos* – ostatni) – zespół poglądów na ostateczne (pośmiertne) losy człowieka, ludzkości i świata.

misterium

(łac. *mysterium*, gr. *mysterion* – tajemnica) tajemnicze zjawisko; w średniowieczu: dramat religijny powiązany z tematyką biblijną lub życiem świętych

kult

(łac. *cultus*) cześć religijna oddawana bóstwom; także: zewnętrzne objawy tej czci, ceremonie

taniec śmierci

(fr. *danse macabre*) w średniowieczu: przedstawienie ikonograficzne: szkielety symbolizujące śmierć tańczące z reprezentantami stanów społecznych; wyrażają równość wszystkich ludzi w obliczu śmierci

Słowa kluczowe

średniowiecze, dżuma, czarna śmierć, vanitas, danse macabre, Europa wczesnego średniowiecza, Europa późnego średniowiecza, Europa w okresie krucjat

Bibliografia

J. Huizinga, *Jesień średniowiecza*, przeł. T. Brzostowski, Warszawa 1998.

J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, przeł. H. Szumańska-Grossowa, Gdańsk–Warszawa 2002.

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003.

Wielka historia świata. Tomy 1-12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności);
Świat Książki 2004-2006.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011-2019.

Prezentacja multimedialna

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PlnD8HMec>

1

„W r. 1347 jesienią w pewnej prowincji Indii, czy to ze zbyt wielkiej gęstości chmur, czy z nagromadzenia się w powietrzu złych wyziewów, czy też raczej z dopustu Bożego, nastały zarazy straszliwe, które nękały ten kraj przez 3 dni. (...) Przez cuchnący powiew wiatru południowego zakażone zostały z tego źródła wszystkie ziemie sąsiednie i, podejrzewając, tą drogą gniew Boży dotarł do wybrzeży morskich. Ostatniego bowiem grudnia przybiły trzy okręty do portu genueńskiego ze stron wschodnich, straszliwie zarażone, a obładowane bardzo różnymi korzeniami i innymi towarami. Gdy to spostrzegli Genuieńczycy, (...) wypędzili je z portu ognistymi strzałami (...), ponieważ nikt nie mógł ich dotknąć, ani też kupiec żaden nie mógł z nimi traktować, żeby zaraz nie ulec śmierci. Jeden spośród tych statków, uciekających w rozproszeniu, przybyły do portu w Marsylii, a za jego przybyciem zmarło zaraz bardzo wielu ludzi, którzy się nie strzegli (...). [Wypędzony z Marsylii, popłynął wraz z innymi dalej], a wszystkie po całej swej drodze zostawiały za sobą tak straszną zarazę (...), że zbyt strasznym jest nie tylko w to wierzyć, ale nawet opowiadać. Zaraźliwa ta choroba ma trzy rodzaje, jak

powiadają. Przy pierwszym ludzie cierpią na płuca, z których wychodzi oddech. Jeśli zaś [człowiek] ma płuca zniszczone lub choć trochę zakażone [tą chorobą], w żaden sposób nie może się wyleczyć ani też żyć ponad dwa dni. (...) Inny rodzaj tej choroby (...) [objawia się w ten sposób], że nagle tworzą się wrzody pod obu ramionami, od których ludzie niezwłocznie się duszą. Trzecia odmiana tej choroby (...) [atakuje dolne części ciała, i ludzie] giną od tegoż podobną śmiercią. Z tych przyczyn wobec wzmagania się tych chorób do tego doszło, że z obawy przed zarazą ani lekarze nie odwiedzają chorych, ani ojciec syna, matka córki i na odwrót brat brata, syn ojca, przyjaciel przyjaciela (...), jeśli z nim nie chce ulec śmierci. ”

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003, s. 248–249

2

„Nie będę się zbytnio szerzył nad szczegółami tej niedoli, co nasz gród dotknęła; powiem jeno, że zaraza niemniej rozszerzyła się po miejscowościach okolicznych. (...) [We wsiach] nieszczęśliwi kmiecie wraz z rodzinami, pozbawieni pomocy medyków i jakiegokolwiek pieczy, marli na polach, drogach i w domach nie jak ludzie, ale jak bydłęta. We wsiach nastąpiło to samo, co i w miastach, a więc obyczajów rozwiązłość i brak dbałości na obowiązki swoje i sprawy. Ludzie jakby na śmierć każdego dnia czekali i dlatego też nie przykładali nijakiej pilności do uprawy pól, do utrzymywania trzód i dobytku swego; przeciwnie całkiem, starali się roztrwonić płody swej pracy. Doszło do tego, że woły, osły, owce, kozy, świnię, kury, a także najwierniejszych przyjaciół człeka, psy, wyganiano z obejścia, tak iż zwierzęta wałęsały się po polach, gdzie nie zżęte

żyto przepadało.

(...) Ale ostawmy już wsie okoliczne i do miasta powróćmy. Tutaj ze srogiego niebios wyroku, a także z przyczyny ludzkiego okrucieństwa, w czasie od marca do czerwca więcej niż sto tysięcy osób życie straciło. Ginęli od strasznej zaraz, a także z braku piecz i pomocy, skąpionej im przez zdrowych, którymi trwoga owładła. Dawniej nikt by może nie był pomyślał, że we Florencji można naliczyć tylu żywych mieszkańców, ile w niej się później okazało zmarłych. Ileż to pięknych domów, wspaniałych pałaców, przedtem przez mnogie rodziny, przez rycerzy i znamienite damy zamieszkiwanych, teraz pustką stanęło! Wymarli w nich wszyscy, aż do ostatniego sługi!"

Wiek V-XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003, s. 247

Danse macabre - taniec śmierci

Michael Wolgemut, domena publiczna, wikipedia.org

4

„A gdy niektórzy domyślali się, że takową klęskę zarządzili Żydzi przez zatrucie powietrza jakimś zabójczym jadem, w wielu miejscowościach mordowano ich, palono, wieszano: niektórzy, bojąc się dostać w ręce chrześcijan, sami siebie, swoje żony, synów, córki i krewnych zabijali.”

Wiek V-XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003, s. 246

5

Palenie Żydów, oskarżanych o roznoszenie choroby

Michael Wolgemut, domena publiczna, wikipedia.org

6

„W r. 1349 (...) przybyło do Strasburga około 200 biczowników, a mieli oni sposób życia, który częściowo chcę tu opowiedzieć (...). Gdy wchodzili do miast albo do wsi, dzwoniono im we wszystkie dzwony, oni zaś szli z chorągwiami, parami, jedna za drugą. Wszyscy też mieli płaszcze i kapelusze z czerwonymi krzyżami. Skoro weszli do kościoła, klękali i upadali krzyżem na ziemię z taką siłą, że odgłos się rozchodził. Skoro zaś poleżeli chwilę w ten sposób, podnosił się przewodnik i śpiewał:

„Wzniescie teraz wasze ręce, aby Bóg odwrócił ten wielki mór”. Potem zaś wstawali wszyscy. I tak czynili to przez 3 godziny. Gdy zaś za trzecim razem się podnieśli, zapraszali ich ludzie do swoich domów, jeden dwudziestu, inny dwunastu lub dziesięciu, zależnie od zamożności, i ugaszczali ich. Kiedy zaś chcieli odprawiać pokutę — tak nazywali biczowanie, odprawiane co najmniej dwa razy dziennie, z rana i wieczorem — wówczas wyruszali w pole. Bito wtedy we dzwony, a oni gromadzili się i szli parami, śpiewając (...). Gdy przybyli na miejsce biczowania, rozbierali się aż do spodni, opasywali się (...) białymi chustami sięgającymi od pasa aż do stóp i kładli się na ziemię w wielkim kole. Gdy zaś tak wszyscy ułożyli się, wtedy mistrz ich, zaczynając od tego, od którego chciał, przechodził po jego ciele, dotykając go biczem i mówił: „Powstań przez cześć dla czystych męczenników i strzeż się pomnażania grzechów”. Tak przechodził po wszystkich, a po kim przeszedł, ten wstawał i szedł za nim po ciałach tych, którzy przed nim leżeli (...) tak, aż powstali wszyscy (...). [Wtedy] najlepsi śpiewacy wśród nich intonowali pieśń, a bracia śpiewali ją za nimi, tak jak się śpiewa do tańca. Idąc zaś wkoło po dwu, biczowali się biczami rzemiennymi, które miały na końcu guzy nabite igłami, i bili się tak po plecach, że niejeden bardzo krwawił. Oto jest pieśń, którą śpiewali: „Niechaj przystąpią ci, którzy chcą pokutować; uchodźmy przed żarem piekła.”

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003, s. 296–297

„Wszystkim arcybiskupom, biskupom i inkwizytorom nieprawości heretyckich, ustanowionym w królestwie Francji, do których

listy te dotrą.

Do wiadomości naszej doszła wiarogodna wieść, że jacyś synowie Beliala obu płci, którzy zwani są pospolicie begardami lub beginkami, pod owczą skórą kryjąc wilczą drapieżność, spowici w obrzydliwe błędy, gnieźdzą się w różnych miastach, zamkach, wsiach i miejscowościach królestwa Francji i niektórych wiernych, a zwłaszcza prostaczków, usiłują sprowadzić z drogi prawdy i pociągnąć za sobą do piekła. My zatem, pragnąc stosownymi środkami jak najszybciej zaradzić tak niebezpiecznej przewrotności tych niegodziwców, ufamy waszemu doświadczeniu u polecamy, ażebyście kierując się ściśle treścią niniejszego [pisma], po otrzymaniu go, bez zwłoki (...) postarali się wypełnić powinność waszego obowiązku przeciwko owym begardom oraz wyznawcom ich błędów...”

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003, s. 298

8

Triumf śmierci

Pieter Bruegel Starszy, domena publiczna, wikipedia.org

„Trzecie, że żaden człowiek nie ma obowiązku dawania dziesięciny – w sposób obecnie praktykowany – Kościołowi, ale dziesięciny takie i ofiary prawem boskim powinny dostawać się ludziom ubogim.

Czwarte, że nie ma papieża ani nie było nigdy od czasów św. Piotra.

Piąte, że ani biskup, ani papieska klątwa nikogo nie obciąża, ale tylko tego, to jest uprzednio wyklęty przez Boga (...).

Siódme, że w Kościele bożym powinien być tylko jeden stopień kapłaństwa, a każdy uczciwy człowiek jest kapłanem i ma prawo głoszenia słowa bożego (...).

Dziewiąte, że sprzeciwia się to prawu bożemu, by biskupi i inni prałaci Kościoła mieli doczesne dobra, gdyż według prawa bożego powinni oni wędrować na piechotę, głosząc słowo boże.

(...) Piętnaste, że niesłuszne jest zabijanie kogokolwiek, czy to w sądzie, czy bez sądu, czy to Saracenów, czy pogan w bitwie, jak to czynią rycerze płynący do Ziemi Świętej, gdyż w Ewangelii powiedziano, że nie będziesz zabijał.”

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003, s. 300

*„Wszyscy ludzie, posłuchajcie,
Okrutność śmierci poznajcie!
Wy, co jej nizacz nie macie,
Przy skonaniu ją poznacie.
Bądź to stary albo młody,
Żaden nie ujdzie śmiertelnej szkody,
Kogokoli śmierć udusi,
Każdy w jej szkole być musi;
Dziwno się swym żakom stawia,
Każdego żywota zbawi.”*

Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią, cyt. za: Literatura
polska: sztuka, muzyka, teatr, edukacja. Średniowiecze –
Renesans, red. M. Szulc, Kraków 2004, s. 55

Polecenie 2

Odwołując się do tekstów źródłowych opisz wpływ epidemii Czarnej Śmierci na kulturę późnośredniowiecznej Europy.

Polecenie 3

Zapoznaj się z ilustracją, a następnie wykonaj polecenie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W późnośredniowiecznej Europie popularny w literaturze i sztukach plastycznych stał się motyw tańca śmierci (fr. *danse macabre*), w którym rozmaici przedstawiciele społeczeństwa brali udział w koszmarnym korowodzie pełnym kościotrupów. Zinterpretuj przesłanie tego motywu na podstawie przedstawionego powyżej fresku z epoki.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładami, a następnie wykonaj polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DDfqBVwVB>

Film opowiadający o niepokojach średniowiecza, a konkretnie o niepokoju o zbawienie.

Polecenie 2

Wskaż największy lęk mieszkańców średniowiecznej Europy. Podaj jego źródło.

Polecenie 3

Wymień działania, które wg ludzi średniowiecza, miały pomóc im osiągnąć zbawienie.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DDfqBVwVB>

Film opowiadający o niepokojach średniowiecza, a konkretnie o niepokoju o byt materialny.

Polecenie 4

Przedstaw genezę średniowiecznego lęku o byt materialny.

Polecenie 5

Wyjaśnij, w jaki sposób mieszkańcy średniowiecznej Europy poradzi sobie z powracającymi klęskami głodu. Wymień skutki rozwiązania problemu głodu.

Ćwiczenie 1

Uporządkuj wydarzenia w kolejności chronologicznej.

Odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba

Wystąpienie Marcina Lutra w 1517 r. w Wittenberdze (początek reformacji)

Wydanie pierwszej drukowanej książki przez Jana Gutenberga

Upadek Konstantynopola

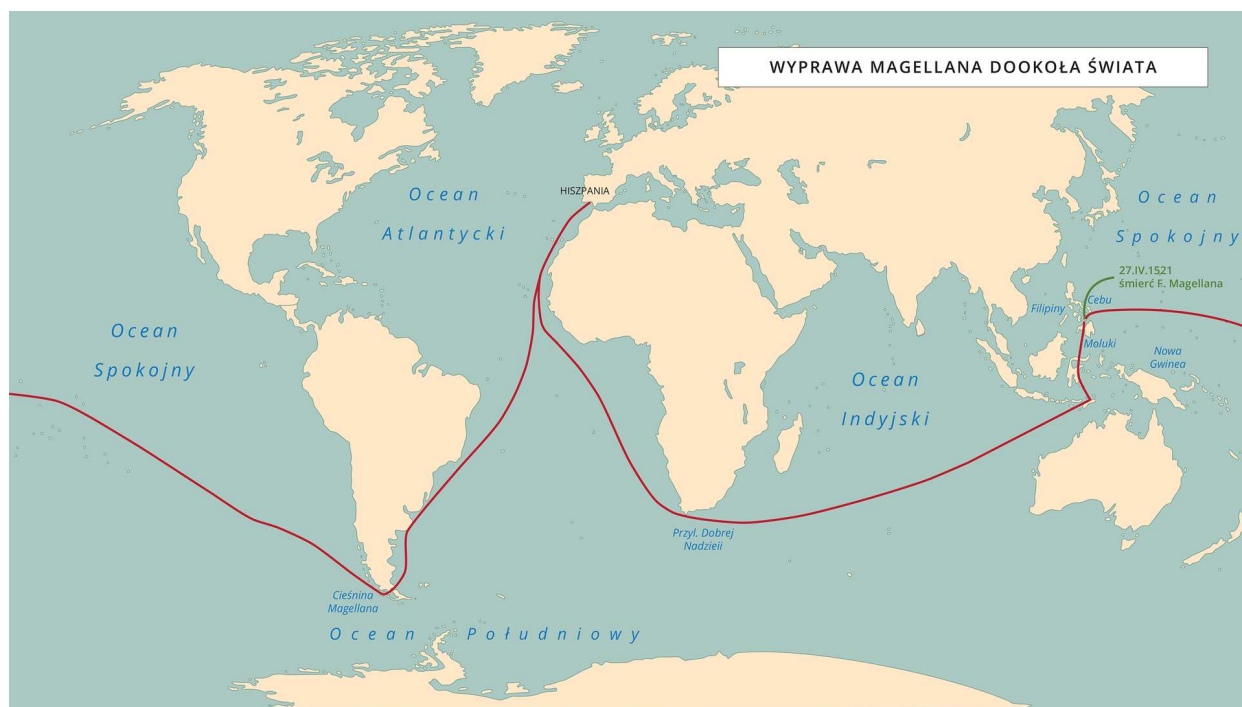

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z mapami, a następnie wykonaj polecenie.

Mapa A:

Źródło: Contentplusp.sp. z o.o. na podstawie MesserWoland, Petr Dlouhý, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Mapa B:

Źródło: Nicolay de Caveri, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zapoznaj się z zamieszczonymi wyżej mapami, a następnie na ich podstawie oraz odwołując się do wiedzy wyniesionej z filmu edukacyjnego, określ, w jakich latach mogła powstać mapa B. Odpowiedź uzasadnij.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Niepokoje średniowiecza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń:

3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) charakteryzuje kierunki ekspansji Normanów i ocenia jej skutki;

VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) wyjaśnia przyczyny rozłamu w Kościele w XI w.;

3) opisuje kierunki, charakter oraz konsekwencje najazdów mongolskich dla Europy.

XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza;

2) charakteryzuje kryzysy polityczne, społeczne i religijne późnego średniowiecza;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje, co było największym niepokojem czasów średniowiecza;
- wyjaśnia, jakie motywy były najbardziej powszechne w mentalności człowieka z średniowiecza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie na tablicy uczniom tematu oraz celów lekcji, a następnie określenie kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel poleca uczniom, aby zgłaszali swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią swoje pomysły, a pozostały jeszcze jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel uzupełnia informacje.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.

2. **Praca z multimedium („Prezentacja multimedialna”).** Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie 2: „Odwołując się do tekstów źródłowych opisz wpływ epidemii Czarnej Śmierci na kulturę późnośredniowiecznej Europy”. Poleca uczniom, aby podzielili się na grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”).** Nauczyciel prezentuje multimedia. Tym razem uczniowie pracują w grupach 4-osobowych, przygotowując odpowiedzi na ćwiczenia. Po wyznaczonym czasie wybrane grupy odczytują swoje odpowiedzi na forum. Inni uczniowie uzupełniają ich wypowiedzi. Nauczyciel pilnuje porządku pracy i udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie, pracując w parach, tworzą krzyżówkę podsumowującą zajęcia. Pary siedzące obok siebie wymieniają się krzyżówkami i je rozwiązują.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

1. Wykonaj polecenie nr 3 z sekcji „Prezentacja multimedialna”.

Materiały pomocnicze:

J. Huizinga, *Jesień średniowiecza*, przeł. T. Brzostowski, Warszawa 1998.

J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, przeł. H. Szumańska-Grossowa, Gdańsk–Warszawa 2002.

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk i B. Lenard, Warszawa 2003.

Wielka historia świata. Tomy 1–12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności); Świat Książki 2004–2006.

Seria *Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011–2019.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja multimedialna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.